

PRACE NAUKOWE

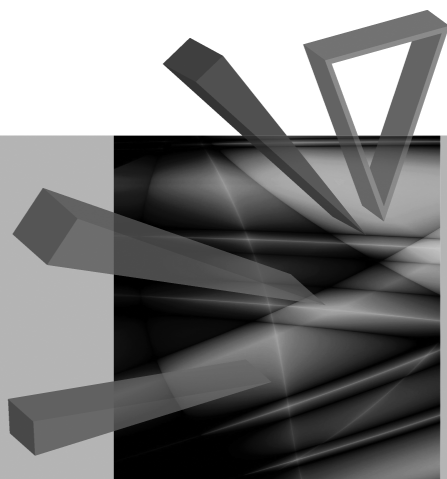
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

320

Gospodarka przestrzenna Uwarunkowania ekonomiczne, prawne i samorządowe

Redaktorzy naukowi

Jacek Potocki

Jerzy Ładysz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Jadwiga Marcinek

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-347-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Bartosz Dąbrowski: Uwarunkowania prawne i przestrzenne realizacji inwestycji w postaci parku solarnego.....	11
Katarzyna Domańska, Anna Iwanicka: Konkurencyjność przedsiębiorstw mleczarskich a kryzys gospodarczy na przykładzie województwa lubelskiego.....	20
Marcin Jurewicz: Źródła finansowania działalności izb gospodarczych	31
Marcin Kalinowski: Kontrakt wyborczy czy artykulacja interesów? Dylematy kształtowania polityki gospodarczej na szczeblu lokalnym	38
Alina Kulczyk-Dynowska: Kształcenie w zakresie wiedzy ekologicznej a zrównoważony rozwój regionu.....	46
Henryk Łabędzki: Kapitał ludzki i społeczny na przygranicznych obszarach wiejskich w południowo-zachodniej Polsce.....	56
Magdalena Łyszkiewicz: Kontrola zarządcza w jednostkach samorządu terytorialnego w świetle polskich uregulowań prawnych	67
Piotr Maleszyk: Specyfika lubelskiego rynku pracy.....	80
Karol Mrozik: Zmiany jakości życia mieszkańców w gminie wiejskiej podlegającej suburbanizacji.....	91
Ciechosław Patrzalek, Maria Heldak: Rola rzeczoznawcy majątkowego w gospodarowaniu gminnym zasobem nieruchomości	102
Andrzej Pawlik: Klasyfikacja województw pod względem poziomu innowacyjności.....	111
Agnieszka Perzyńska: Marka w marketingu terytorialnym	120
Jan Polski: Ekonomiczne znaczenie ładu przestrzennego w regionie	128
Katarzyna Przybyła, Eleonora Gonda-Soroczyńska: Przekształcenia bazy ekonomicznej Wrocławia.....	137
Adam Przybyłowski: Strategie regionalne polskich województw w obszarze zrównoważonego rozwoju i transportu	145
Małgorzata Rogowska: Koncepcja kreatywnego miasta w teorii i praktyce.	156
Anna Romanów-Struzik: Analiza postępów w procesie kontraktacji i wydatkowania w ramach PO KL w latach 2007-2010	166
Łukasz Satola: Zróżnicowanie wykorzystania funduszy Unii Europejskiej w układzie centrum – peryferia	176
Agnieszka Stacherzak, Maria Heldak: Przemiany funkcjonalne obszarów wiejskich Dolnego Śląska w latach 1996-2010	186
Alina Walenia: Kierunki i cele polityki rozwoju regionalnego Podkarpacia w latach 2007-2013	196

Magdalena Wiśniewska: Współpraca międzysektorowa na rzecz dynamizacji procesów innowacyjnych.....	207
Dariusz Zawada: Miasto jako produkt skumulowany	216
Adam Zydrón, Piotr Szczepański: Ekonomiczne implikacje decyzji planistycznych a kształtowanie struktury przestrzennej gminy Luboń	226

Summaries

Bartosz Dąbrowski: Legal and spatial conditions of performance of solar farm investment.....	19
Katarzyna Domańska, Anna Iwanicka: The competitiveness of dairy enterprises and economic crisis (on the example of Lublin Voivodeship) .	30
Marcin Jurewicz: Sources of financing of the activity of chambers of commerce	37
Marcin Kalinowski: Electoral contract or articulation of interest? Dilemmas of forming of economic policy on the local level	45
Alina Kulczyk-Dynowska: Education in the field of ecological knowledge and sustainable development of the region.....	55
Henryk Łabędzki: Human and social capital on borderland rural areas in south western Poland	66
Magdalena Łyszkiewicz: Management control in local government in the light of Polish legislature	78
Piotr Maleszyk: Characteristics of the labour market in Lublin Voivodeship	90
Karol Mroziak: Changes of quality of life in a rural community undergoing suburbanization.....	101
Ciechosław Patrzalek, Maria Heldak: The role of the expert in real estate in the management of communal property resources	110
Andrzej Pawlik: The classification of innovation level in voivodeships.....	119
Agnieszka Perzyńska: Brand in territorial marketing.....	127
Jan Polski: Economic meaning of spatial order in region.....	136
Katarzyna Przybyła, Eleonora Gonda-Soroczyńska: Transformation of Wrocław economic base	144
Adam Przybyłowski: Sustainable development and transport in the Polish voivodeships strategies	155
Małgorzata Rogowska: Creative city concept in theory and practice.....	165
Anna Romanów-Struzik: Progress analysis in the process of contracting and spending under Human Capital Operational Programme in the period 2007-2010.....	175
Łukasz Satola: The differences in the use of the European Union funds in the centre – peripheries system	185

Agnieszka Stacherzak, Maria Heldak: Functional transformation in rural areas of Lower Silesia in the years 1996-2010.....	195
Alina Walenia: Directions and aims of the regional development policy for the region of Podkarpacie in the years 2007-2013.....	206
Magdalena Wiśniewska: Fostering innovation processes through inter-sectoral cooperation	215
Dariusz Zawada: City as a cumulative product	225
Adam Zydróż, Piotr Szczepański: Economic implications of planning decisions and shaping spatial structure of Luboń community	236

Alina Kulczyk-Dynowska

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

KSZTAŁCENIE W ZAKRESIE WIEDZY EKOLOGICZNEJ A ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ REGIONU

Streszczenie: Łączenie celów ekonomicznych, ochrony środowiska naturalnego oraz rozwoju społecznego jest możliwe, ale wymaga odpowiedniej wiedzy. Poznanie idei zrównoważonego rozwoju umożliwia późniejszą akceptację jego zasad. Wiedza jest więc kluczowym czynnikiem sukcesu – trzeba ją nieustannie poszerzać i uzupełniać. W artykule poruszono kwestię wiedzy i edukacji ekologicznej zarówno przez pryzmat przedsiębiorstwa, jak i społeczności lokalnych. Nic nie zapewnia tak skutecznej realizacji zasad zrównoważonego rozwoju, jak świadomość skutków jego braku.

Słowa kluczowe: wiedza, rozwój regionalny, rozwój zrównoważony.

1. Wstęp

Zrównoważony rozwój to przeciwstawna tradycyjnym założeniom przedmiotowego traktowania środowiska filozofia nie tylko gospodarowania, ale i życia. Sukces we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju wymaga spójnego zachowania pojedynczych konsumentów, gospodarstw domowych, przedsiębiorstw, instytucji otoczenia biznesu, władz samorządowych, administracji rządowej, mediów, a w kontekście globalnym – także społeczności międzynarodowych. Omawiana idea ma szczególne znaczenie dla kształtowania się rozwoju, pełniącego aktualnie nie tylko funkcję podziału administracyjnego kraju, ale przede wszystkim przestrzennego układu zaspokajania potrzeb ludzkich – regionu.

W proces równoważenia rozwoju winni być zaangażowani wszyscy członkowie danej społeczności – innymi słowy zmiana z tą koncepcją związana dotyczy szerokiego kręgu ludzi. Ponieważ każda zmiana wiąże się z reakcją, należy szczególną uwagę zwrócić na stan wiedzy objętych nią osób. O reakcji powinna bowiem decydować merytoryczna ocena stanu istniejącego i skutków zmian. Brak merytorycznej wiedzy rodzi dwa rodzaje niebezpieczeństw: po pierwsze opór wynikający z niezrozumienia zmiany i strachu przed tym, co nowe (obce), a po drugie manipulacje mające na celu modyfikację poglądów, wywołanie negatywnego nastawienia do zmian, a nawet konfliktu i jego późniejszej eskalacji.

Turbulentność otoczenia sprawia, że człowiek musi uzupełniać wiedzę przez całe życie – tylko wówczas ma szansę na utrzymanie swojej pozycji na rynku pracy. Uniwersalna idea stałego uczenia się nie obejmuje wprost zagadnień związanych z edukacją ekologiczną, niemniej jednak rozwija zdolności poznawcze niezbędne w przyswajaniu informacji zaliczanych do jakiegokolwiek dziedziny wiedzy. Fakt ten – przy odpowiedniej zachęcie ze strony odpowiedzialnych za edukację ekologiczną podmiotów – znacznie ułatwia przekazywanie wiedzy przygotowującej społeczności do równoważenia rozwoju.

Celem artykułu jest ukazanie znaczenia wiedzy ekologicznej dla akceptacji zasad zrównoważonego rozwoju i sukcesu w dążeniu do równoważenia rozwoju regionów.

2. Wiedza i edukacja ekologiczna a akceptacja zasad zrównoważonego rozwoju

Wiedza to zasób decydujący o możliwościach rozwoju. W literaturze przedmiotu występują różne podejścia do kwestii wiedzy i zdolności uczenia się. Część badaczy twierdzi, że zdolność nauki posiadają tylko pojedynczy ludzie – są w związku z tym jedynymi „nośnikami wiedzy”. Natomiast ich oponenci uważają, że zdolność tę, w pewnym sensie, posiada również organizacja. Ponieważ organizacja jest zespołem ludzi, zasadne wydaje się transponowanie poglądów dotyczących organizacyjnego uczenia się na – będące zespołem ludzi – społeczności lokalne. Wiedza organizacji czy społeczności lokalnych może być więc sumą wiedzy jej uczestników lub – jeśli przyjmie się drugie podejście – może wykraczać poza powyższą wielkość. Wartością dodaną jest tzw. wiedza „grupowa”, czyli organizacyjna, na którą składają się wypracowane przez ogół procedury, struktury itp.¹ W kontekście społeczności lokalnych będzie to lokalna kultura i akceptowane normy postępowania, w tym również w stosunku do środowiska naturalnego.

W organizacjach uczących się kładzie się ogromny nacisk na zdobywanie wiedzy przez wszystkich jej członków. Wynika to z założenia, że o przyszłości organizacji decydują w sumie decyzje i zachowania każdej jednostki. Podstawowym procesem jest więc przekształcanie informacji w zasoby wiedzy i dążenie do budowania na jej podstawie tzw. kompetencji wyróżniających. Tak jak o przyszłości organizacji decydują wszyscy jej uczestnicy, tak o sukcesie we wdrażaniu koncepcji zrównoważonego rozwoju decydują wszyscy członkowie danej społeczności. Oznacza to, że każda grupa społeczna winna być objęta odpowiednim dla niej programem edukacyjnym, przedstawiającym założenia koncepcji zrównoważonego rozwoju i pozwalającym w sposób racjonalny ocenić skutki jego wprowadzenia lub odrzucenia. Warto zauważyć, że powstały w ten sposób zasób wiedzy może być jednocześnie podstawą budowania specyficznych kompetencji i stanowić czynnik konkurencyjności regionu.

¹ Por. K. Perechuda, *Zarządzanie przedsiębiorstwem przyszłości*, Wydawnictwo Placet, Warszawa 2000, s. 77.

Oparta na procesie komunikacji edukacja ekologiczna wymaga precyzyjnego doboru nie tylko kanałów przepływu informacji, ale i języka przekazu. Język ten musi być zrozumiały dla odbiorcy nieposiadającego wykształcenia przyrodniczego – w przeciwnym razie przekaz nie zostanie zrozumiany. Kosztocłoność i czasocłoność procesów edukacyjnych jest łatwiejsza do zaakceptowania, gdy wyeksponuje się fakt, że edukacja ekologiczna stanowi podstawę wdrażania procesu zrównoważonego rozwoju. L. Mierzejewska zwraca uwagę, że „aby świadomość ekologiczna mogła w pełni sprzyjać wprowadzaniu w życie idei rozwoju zrównoważonego, musi być kształtowana nie tylko poznawczo (wiedza), ale i egzystencjonalnie (konkretne działania). Wpływa bowiem m.in. na przyjmowany styl życia i model konsumpcji”².

Wiedza nabyta poprzez edukację ekologiczną uniemożliwia – a przynajmniej utrudnia – zarówno manipulacje, jak i wywoływanie konfliktów na kanwie zmian niezbędnych do wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju. Konflikt nie jest kategorią obiektywną, a subiektywnym odczuciem wynikającym ze sposobu pojmowania sytuacji – pojawia się dopiero wtedy, gdy jest postrzegany przez zainteresowane strony. Cecha ta sprawia, że istnieją zarówno konflikty niemające racjonalnego uzasadnienia w rzeczywistości, jak i sytuacje spełniające przesłanki wystąpienia konfliktu, ale nigdy się w niego nie przeradzają³. Zagadnienie konfliktu jest szeroko opisywane w literaturze z zakresu zarządzania. J. Penc wskazuje, że „konflikt kojarzy się najczęściej z zetknięciem się sprzecznych dążeń, niezgodnością interesów, poglądów, sporem, zatargiem, a także ze strategią, taktiką, walką. Charakteryzuje go krańcowe wzajemne niedowierzanie, tendencja do rywalizacji, eskalacja napięcia i brak praworządności”⁴. A. Wajda twierdzi, że „konflikt odzwierciedla sytuację społeczną, w której występuje sprzeczność interesów, poglądów bądź postaw między poszczególnymi jednostkami lub grupami społecznymi pozostającymi w jakiejś formie współdziałania w określonym miejscu i czasie”⁵. Nie każda różnica zdań, czy szczegółów determinujących sposób realizacji wyznaczonego celu jest konfliktem. „Konflikt – w przeciwieństwie do różnicy zdań – odznacza się tym, że jego uczestnicy (przeciwnicy) są w sporze nieprzejednani, niezdolni do uznania innej niż własna opcji, argumentują niezrozumiale, a w porównaniu ze znaczeniem sprawy angażują się nadzwyczaj emocjonalnie i zbyt ostro reagują”⁶. Zdarza się więc, że konflikt bywa sporem wywołanym dla samego sporu, a dodatkowo mogą mieć w nim zastosowanie infantylne argumenty typu „nie bo nie”. Głównym celem konfliktów jest udowodnienie wyższości jednostki (grupy) nad inną jednostką (grupą), wartości merytoryczne mają znaczenie drugorzędne.

² L. Mierzejewska, *Rozwój zrównoważony miasta*, Wydawnictwo Naukowe UAM w Poznaniu, Poznań 2009, s. 40.

³ Zob. S.P. Robbins, *Zachowania w organizacji*, PWE, Warszawa 1998, s. 291.

⁴ J. Penc, *Kreowanie zachowań w organizacji* Wydawnictwo Placet, Warszawa 2001, s. 124.

⁵ A. Wajda, *Organizacja i zarządzanie*, PWE, Warszawa 2003, s. 243.

⁶ J. Penc, wyd. cyt., s. 125-126.

Przedstawiona powyżej krótka charakterystyka konfliktu zwraca uwagę na jego wielowymiarowość. To, czy konflikt będzie i jaki będzie, zależy tylko od stron w nim uczestniczących. Analogicznie akceptacja lub odrzucenie zasad zrównoważonego rozwoju zależy tylko od osób, których ten proces dotyczy. Poprzez edukację ekologiczną należy nie tylko uzupełnić wiedzę członków danej społeczności, ale i sprawić, aby te osoby były we wdrażanie omawianej koncepcji zaangażowane.

3. Idea zrównoważonego rozwoju – kontekst regionalny

Do momentu opracowania założeń zrównoważonego rozwoju ilościowy wzrost produkcji utożsamiano z panaceum na wszelkie problemy społeczne i gospodarcze. Destrukcyjny wpływ antropopresji, występowanie katastrof ekologicznych, pojawienie się kategorii kryzysu ekologicznego coraz mocniej skłaniały do refleksji – skoro istota ludzka jest elementem ekosystemu, to przecież jednym z warunków jej rozwoju jest obecności innych elementów przyrody⁷. Zasobochłonny i nieefektywny, przedmiotowo traktujący środowisko naturalne sposób organizacji gospodarki zaczął być postrzegany – przez rozwiniętą i wyedukowaną część społeczności globalnej – negatywnie. Nowe podejście zakładało zrównoważoność, trwałość i samopodtrzymywanie się rozwoju. M. Leśniewski przedstawia sposoby interpretacji pojęcia ekorozwój i pojęcia rozwoju zrównoważonego; wskazuje, że w polskim ustawodawstwie pojęcia te traktowane są jako synonimy⁸. Wobec bogactwa definicyjnego obu pojęć cenna wydaje się końcowa konkluzja będąca prostą definicją ekorozwoju: „ekorozwój można ująć w kilku słowach: dążenie człowieka do osiągnięcia zamierzonego celu w zgodzie z przyrodą”⁹.

Wyróżnia się cztery podstawowe aspekty rozwoju zrównoważonego: przyrodniczy, społeczny, ekonomiczny i przestrzenny. Aspekt przyrodniczy podkreśla wpływ antropopresji na środowisko naturalne, a tym samym uzasadnia potrzebę ochrony przyrody i ochrony środowiska. Aspekt społeczny odwołuje się m.in. do jakości życia. Idea równoważenia rozwoju nie oznacza wykluczenia zaspokajania potrzeb człowieka, wręcz przeciwnie: uznaje, że potrzeby te winny być możliwe do zaspokojenia w perspektywie zarówno obecnych, jak i kolejnych pokoleń. Odpowiedni poziom życia jest bardzo istotny – człowiek biedny, który nie jest w stanie zaspokoić podstawowych potrzeb (jedzenie, ubranie, mieszkanie), nie będzie zainteresowany wpływem własnej konsumpcji na stan środowiska naturalnego, a tylko bezpardonową walką o przeżycie. Aspekt ekonomiczny odwołuje się przede wszystkim do nieuszczerplania kapitału naturalnego. Wśród podstawowych czynników produkcji wyróżnia się pracę, ziemię i kapitał; omawiany aspekt uwypukla konieczność optymalizacji gospodarki przestrzenią środowiskową, unikania marnotrawstwa za-

⁷ B. Poskrobko, T. Poskrobko, *Zarządzanie środowiskiem w Polsce*, PWE, Warszawa 2012, s. 17-18.

⁸ M. Leśniewski, *Zrównoważony rozwój a konkurencyjność gmin*, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 2010, s. 51-56.

⁹ Tamże, s. 53.

sobów i uwzględniania kosztów wpływu na środowisko (koszty zanieczyszczeń) w cenach produktów. Aspekt przestrzenny stanowi kłamię zamykającą w całość ideę zrównoważonego rozwoju¹⁰. Przestrzeń jest z jednej strony ograniczona, a drugiej niezbędna do zaspokajania potrzeb człowieka – produkcji dóbr i usług, ich późniejszej konsumpcji, a także wypoczynku i organizacji czasu wolnego. Brak możliwości pozyskiwania coraz to nowej przestrzeni akcentuje konieczność zrównoważonego gospodarowania tym zasobem¹¹. Dotychczas nie wypracowano uniwersalnego wzoru gospodarowania przestrzenią. Ponadto wydaje się, że wręcz nie można tego dokonać – wyklucza to różnorodność przestrzeni. Zatem przy implementacji zasad zrównoważonego rozwoju tak istotny jest poziom lokalny i regionalny. Pryzmat lokalny i regionalny pozwala też w bliższy sposób przyjrzeć się źródłom tzw. etyki zrównoważonego rozwoju. Ustalenie, co motywuje członków danej społeczności do zachowań zgodnych z ideą zrównoważonego rozwoju, daje szansę na stymulację odpowiednich bodźców. Powody skłaniające do zachowania zgodnego z omawianą teorią mogą być bardzo różnorodne – począwszy od prostego prawa natury dążącego do zapewnienia gatunkowi jak najlepszych warunków przetrwania, przez zakładającą poczucie moralnego obowiązku etykę woli, na etyce religii lub etyce rozumu skończywszy¹².

A. Karwińska wyróżniła trzy sylwetki gospodarujących przestrzenią: łupieżcę, dobrego gospodarza oraz aktualnego administratora. Łupieżca wyznaje zasadę: „po nas choćby potop” i przyjmuje krótkookresową perspektywę, nastawioną na szybki zysk i ucieczkę. Dobry gospodarz stanowi jego przeciwieństwo, przyjmując perspektywę wielopokoleniową i planując wykorzystanie i aranżację przestrzeni w długim okresie. Aktualny administrator to po prostu zarządca działający w ramach obowiązującego prawa. Od dobrego gospodarza zarządca różni się przede wszystkim brakiem emocjonalnego stosunku do przestrzeni¹³. Postawa dobrego gospodarza w pełni odpowiada idei zrównoważonego rozwoju – zawiera aspekt dbania o jakość zarówno przestrzeni, jak i życia obecnych oraz przyszłych pokoleń. Aktualny administrator może być dobrym początkiem do wdrażania omawianej koncepcji. Wydaje się, że postawa dobrego gospodarza łączy się z regionalnym kapitałem społecznym – emocjonalny stosunek do przestrzeni w naturalny sposób wpisuje się w ideę lokalnego patriotyzmu i powiązań międzyludzkich. Jeśli przedstawioną ideę dobrego gospodarza pojmować kompleksowo, będzie stanowić ona niejako sposób gospodarowania nie tylko przestrzenią, ale i wszystkim, co na tej przestrzeni się znajduje.

¹⁰ L. Mierzejewska, wyd. cyt., s. 30-53.

¹¹ A. Kupidura, *Kształtowanie przestrzeni wiejskiej a koncepcja zrównoważonego rozwoju*, [w:] A. Kupidura, M. Łuczewski, P. Kupidura, *Wartość Krajobrazu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 15.

¹² H. Rogall, *Ekonomia zrównoważonego rozwoju* Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2010, s. 180-185.

¹³ A. Karwińska, *Gospodarka przestrzenna. Uwarunkowania społeczno-kulturowe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 49.

4. Przemiany w społeczeństwie – w stronę rozwoju zrównoważonego

Rok 1972, a więc rok, w którym miała miejsce poświęcona zagadnieniom związanym ze środowiskiem naturalnym Konferencja Narodów Zjednoczonych, można uznać za czas przełomu w postrzeganiu środowiska przez szeroko pojętą społeczność międzynarodową. W polskich realiach właściwsze wydaje się przyjęcie innej daty – zmiany ustroju społeczno-gospodarczego. Uzasadnieniem powyższej tezy jest fakt, iż to właśnie początek lat 90. ubiegłego wieku przyniósł istotne z punktu widzenia omawianego tematu zmiany w polskim prawodawstwie. Najważniejsze z nich wydają się następujące akty prawne: ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 października 1991 r.¹⁴, w której ustawodawca w art. 2 pkt. 2 wprost wskazał konieczność kształtowania właściwych postaw człowieka wobec przyrody, oraz ustawa o zmianie ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska i ustawy prawo wodne z dnia 3 kwietnia 1993 r.¹⁵, powodująca znaczne przekształcenia w dotychczas obowiązującym akcie prawnym. Warto podkreślić, że kontynuacją i niejako ukoronowaniem przemian prawodawstwa w omawianym zakresie była Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.¹⁶, gwarantująca zapisem art. 5 zapewnianie przez państwo ochrony środowiska i kierowanie się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Na potrzeby niniejszej pracy dokonano analizy liczby studentów wyższych uczelni w okresie 1990-2011, powierzchni obszarów chronionych w latach 1990-2010 oraz działalności dydaktycznej parków narodowych w okresie 1996-2010. Uzasadnienie badań liczby studentów stanowi istotna, z punktu widzenia wprowadzania teorii zrównoważonego rozwoju, umiejętność, jaką nabywa – a przynajmniej powinien nabyć – student każdego kierunku w trakcie procesu edukacji. Umiejętnością tą jest zdolność samodzielnego korzystania z pomocy naukowych oraz analizy literatury, pozwalająca wykształcić umiejętność zdobywania wiedzy na każdy temat, w tym dotyczącej równoważenia rozwoju.

Z danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w roku akademickim 1990/1991 liczba studentów szkół wyższych wynosiła 403,8 tys. Dziesięć lat później wzrosła niemal czterokrotnie, osiągając 1584,8 tys. Rok akademicki 2005/2006 charakteryzował się dalszym wzrostem liczebności badanej grupy – wówczas wynosiła ona 1953,8 tys. Z danych charakteryzujących rok akademicki 2010/2011 wynika, że w badanym okresie po raz pierwszy nastąpił spadek liczebności badanej grupy – liczba studentów wyniosła 1841,3 tys.¹⁷ Należy jednak podkreślić, że zaobserwowany spadek jest powiązany z niżem demograficznym. Podsumowując, na przestrzeni dekady liczba studentów wzrosła o 355,99%.

¹⁴ DzU 1991, nr 114, poz. 492.

¹⁵ DzU 1993, nr 40, poz. 183.

¹⁶ DzU 1997, nr 78, poz. 483, z późn. zm.

¹⁷ Dane pochodzą z Roczników statystycznych GUS, Tabele Edukacja według szczebli kształcenia za poszczególne lata.

Obszarowe formy ochrony przyrody stanowią namacalny, terytorialny aspekt równoważenia rozwoju. Stąd badaniom poddano również powierzchnię obszarów chronionych. Badania przeprowadzono, przyjmując perspektywę czasową 1990-2010. Wybór początku badań uzasadniono powyżej – okres końcowy wynika z dostępności danych statystycznych. Analiza danych wskazuje, że w Polsce na przestrzeni lat 1990-2010 niemal podwoiła się powierzchnia objęta ochroną prawną. Jednocześnie należy zauważyć, że stale wzrasta ranga edukacji ekologicznej prowadzonej w powiązaniu z obszarami chronionymi, szczególnie parkami narodowymi i parkami krajobrazowymi.

Tabela 1. Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona (w tys. ha); stan w dniu 31 XII danego roku

Lp.	Wyszczególnienie	1990	1995	2000	2005	2010	Tempo wzrostu*
1	Parki narodowe	165,9	270,1	306,5	317,2	314,5	90%
2	Rezerwaty przyrody	117,0	121,3	148,7	165,2	164,2	40%
3	Parki krajobrazowe	1 215,4	1 930,8	2 446,9	2 516,9	2 529,0	108%
4	Obszary chronionego krajobrazu	4 574,8	5 782,7	7 137,7	7 044,5	6 990,0	53%
5	Stanowiska dokumentacyjne	brak	0,3	1,0	0,7	0,9	200%
6	Użytki ekologiczne	brak	18,7	44,9	44,5	51,0	173%
7	Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	brak	22,2	78,1	86,8	93,5	321%
SUMA		6 073,1	8 146,1	10 163,8	10 175,8	10 143,1	67%

*obliczenia wykonano, przyjmując następujące założenia:

x_0 – wielkość zjawiska z okresu podstawowego, tj. roku 1990 dla powierzchni 1-4 oraz roku 1995 dla powierzchni 5-7; x_1 – wielkość zjawiska z okresu końcowego, tj. roku 2010

$$\text{Tempo wzrostu} = \frac{x_1 - x_0}{x_0} * 100$$

Wynik zaokrąglono.

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS.

Porównanie danych charakteryzujących działalność dydaktyczną prowadzoną przez parki narodowe w latach 1996 i 2010 wskazuje na rozwój każdego z jej przejawów: muzeów, imprez dydaktycznych, ścieżek dydaktycznych, wydawnictw, a także dysponujących fachową literaturą bibliotek. Warto podkreślić, że GUS rozpoczął gromadzenie danych dotyczących omawianego zjawiska w ramach publikacji „Ochrona środowiska” począwszy dopiero od 1996 r. Można zatem uznać, że

wcześniej istotność działalności dydaktycznej prowadzonej przez parki narodowe uznawana była za marginalną.

Tabela 2. Działalność dydaktyczna parków narodowych

Wyszczególnienie	1996	2000	2005	2010	Tempo wzrostu*
Liczba zwiedzających muzea	743 696	735 240	834 378	926 146	25%
Liczba imprez dydaktycznych	1 910	3 896	3 889	4 677	145%
Liczba ścieżek dydaktycznych	46	68	111	136	196%
Liczba nowych wydawnictw	61	169	93	172	182%
Liczba pozycji księgozbioru w bibliotekach	80 022	87 426	111 073	142 465	78%

*obliczenia wykonano, przyjmując następujące założenia:

x_0 – wielkość zjawiska z okresu podstawowego, tj. roku 1990 dla powierzchni 1-4 oraz roku 1995 dla powierzchni 5-7; x_1 – wielkość zjawiska z okresu końcowego, tj. roku 2010

$$\text{Tempo wzrostu} = \frac{x_1 - x_0}{x_0} * 100$$

Wynik zaokrąglono.

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS.

O stałym wzroście znaczenia problematyki zrównoważonego rozwoju świadczą również zapoczątkowane w 2011 r. przez Ministerstwo Środowiska cykliczne badania świadomości i zachowań ekologicznych Polaków. Ich przedmiotem są następujące obszary: gospodarka odpadami, zmiany klimatu, ochrona środowiska, racjonalne wykorzystanie energii, zachowania konsumenckie oraz stosunek do ekologii¹⁸. Powyższe wskazuje, że problematyka równoważenia rozwoju pojmowana jest kompleksowo.

Z przedstawionych powyżej danych wynika, iż nastąpił progres zarówno w aspekcie przestrzennym, jak i aspekcie kapitału ludzkiego – zwiększyła się zarówno grupa osób korzystających z oferty szkół wyższych i aktywność dydaktyczna parków narodowych, jak i terytorium objęte ochroną prawną.

5. Podsumowanie

Koncepcja zrównoważonego rozwoju wymaga głębokich przemian społeczeństwa, powiązanych zarówno z ewolucją stylu konsumpcji, jak i poziomu wiedzy ekolo-

¹⁸ Zob. http://www.mos.gov.pl/artukul/4770_badanie_swiadomosci_2011/18296_badanie_swiadomosci_ekologicznej_2011.html, dostęp: 23.04.2012.

gicznej. Dodatkową trudnością we wprowadzaniu zasad zrównoważonego rozwoju jest konfliktogenność powiązanych z nim zmian – zmiany te mogąca rodzić ostre konflikty pomiędzy grupami aprobującymi i odrzucającymi omawianą koncepcję. Charakterystycznym rodzajem konfliktów są powiązane z obszarowymi formami ochrony przyrody, a więc konflikty o charakterze przestrzennym. Przemiany, jakie wystąpiły w polskim społeczeństwie, wydają się spójne: wzrasta liczba osób studiujących (dynamiczny rozwój szkolnictwa wyższego), wzrasta liczba osób objętych działalnością dydaktyczną prowadzoną przez parki narodowe, wzrasta świadomość wartości wiedzy ekologicznej.

Dodatkowym czynnikiem skłaniającym do zrównoważonego rozwoju w wymiarze regionu jest odradzający się ruch samorządowy, dzięki czemu stale wspierana jest promocja świadomości wartości lokalnych i regionalnych. Warto też podkreślić rolę parków narodowych w równoważeniu rozwoju regionu – każdy z 23 polskich parków narodowych jest swoistym aktorem lokalnej sceny życia społecznego i gospodarczego.

Literatura

- Karwińska A., *Gospodarka przestrzenna. Uwarunkowania społeczno-kulturowe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r., DzU 1997, nr 78, poz. 483, z późn. zm.
- Kupidura A., *Kształtowanie przestrzeni wiejskiej a koncepcja zrównoważonego rozwoju*, [w:] A. Kupidura, M. Łuczewski, P. Kupidura, *Wartość Krajobrazu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Leśniewski M., *Zrównoważony rozwój a konkurencyjność gmin*, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 2010.
- Mierzejewska L., *Rozwój zrównoważony miasta*, Wydawnictwo Naukowe UAM w Poznaniu, Poznań 2009.
- Penc J., *Kreowanie zachowań w organizacji* Wydawnictwo Placet, Warszawa 2001.
- Perechuda K., *Zarządzanie przedsiębiorstwem przyszłości*, Wydawnictwo Placet, Warszawa 2000.
- Poskrobko B., Poskrobko T., *Zarządzanie środowiskiem w Polsce*, PWE, Warszawa 2012.
- Robbins S.P., *Zachowania w organizacji*, PWE, Warszawa 1998.
- Rogall H., *Ekonomia zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2010.
- Wajda A., *Organizacja i zarządzanie*, PWE, Warszawa 2003.
- Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody, DzU 1991, nr 114, poz. 492.
- Ustawa z dnia 3 kwietnia 1993 r. o zmianie ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska oraz ustawy Prawo wodne, DzU 1993, nr 40, poz. 183.
- http://www.mos.gov.pl/arttykul/4770_badanie_swiadomosci_2011/18296_badanie_swiadomosci_ekologicznej_2011.html, dostęp: 23.04.2012.

EDUCATION IN THE FIELD OF ECOLOGICAL KNOWLEDGE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGION

Summary: Combining economic objectives, environmental protection and social development is possible, but requires adequate knowledge. Knowledge of the idea of sustainable development enables later acceptance of its rules. Knowledge is therefore a key factor of success – it needs to be continually expanded and complemented. The issue of knowledge and environmental education are raised in this article both from the angle of companies and local communities. Nothing provides such effective implementation of the principles of sustainable development as awareness of the consequences of the lack of it.

Keywords: knowledge, regional development, sustainable development.